
Željko ŽUPAN

Prikaz

Centar za krš, Gospić

ULOGA
CENTRA ZA KRŠ
U RAZVOJU
IDENTITETA
LIKE

Pojam identiteta pojedinca, veće skupine ljudi, kraja ili regije bez sumnje je sadržajno vrlo složen. Razlog tome svakako je mogućnost širokog odabira pristupa ili metoda kojima se žele definirati odrednice identiteta odabranog predmeta interesa. Moguće je odabrati razne pristupe pojmovnog definiranja identiteta, od spekulativnog filozofskog do modernih empirijskih pristupa suvremenih društvenih i humanističkih znanosti.

Ne ulazeći dublje u pojmovno raščlanjivanje, ovdje ćemo se držati pretpostavke da identitet određuje više činitelja. Također, valja istaknuti da je identitet općenito fleksibilna kategorija podložna trajnim mijenama, razvoju ili degradaciji, razmatrano na dužoj ili kraćoj vremenskoj skali, a ovisno o dinamičnim, promjenljivim činiteljima, društveno-političkim, kulturnim, vjerskim, gospodarskim, demografskim i dr. Stoga je pitanje identiteta vremenski ovisno, a društveno-politički poredak, gospodarsko-privredni sustav te napredak i razvoj znanja i tehnologija u danim okolnostima uvelike utječu na identitetske mijene.

U prošlosti je identitet neke regije u najvećoj mjeri određivala njezina jedinstvena i nepromjenljiva prirodna i geografska osnova i životna korelacija stanovništva s njom, te je i mijena identiteta bila znatno sporija i slabije izražena. Međutim, u vrijeme ubrzanog znanstvenog napretka i razvoja sofisticiranih komunikacijskih, računalnih i proizvodnih tehnologija i infrastrukture, te njihove primjene u najrazličitijim i najširim segmentima ljudskog djelovanja, životne se potrebe, navike i stajališta pojedinaca, skupine i zajednica kao i njihov životni prostor te prirodni okoliš ubrzano mijenjaju i znakovito homogeniziraju. Jasno je da suvremeni procesi globalizacije i globalno ekonomsko stanje utemeljeno na sustavu tržišnoga gospodarstva dovode u pitanje očuvanje identiteta ne samo pojedinaca, krajeva i regija, nego i cijelih država. To mnogi smatraju najvećom

manom globalizacijskog procesa. Stoga je pitanje identiteta postalo ključno nacionalno pitanje, a njegovo očuvanje i produblјivanje primarnim zadatkom, kojem je svrha promicati osobitost i pluralizam, u kojima se sve više prepoznaje dodatna ekonomska i civilizacijska vrijednost.

Stanje u Lici početkom 21. stoljeća po svim relevantnim pokazateljima društveno-gospodarske razvijenosti i demografskog stanja može se ocijeniti kao vrlo ozbiljno. Prema indikatoru diferencijalnog regionalnog razvoja županija Republike Hrvatske iz 2001. godine, Ličko-senjska županija bila je na začelju liste kao gospodarski i demografski najnerazvijenija. Također, prema popisu stanovništva iz 2001. godine, utvrđen je nastavak drastičnog procesa demografskog izumiranja na području Like, koji kontinuirano traje još od 1981. godine. Utvrđen je i udjel od 30,4% stanovnika starijih od 60 godina, što dobni sastav stanovništva Like kategorizira kao krajnje duboku starost. To su činjenice o Lici s kojima smo danas suočeni, i koje obvezuju na aktivno promišljanje i djelovanje, kako bi se iznimno negativni gospodarsko-demografski trendovi zaustavili ili preokrenuli. Posebno obvezuje činjenica što Lika čini oko 10% nacionalnog teritorija smještenog u središnjem dijelu zemlje te je spona između sjevera i juga Hrvatske.

Nekoliko kumulativnih razloga moguće je izdvojiti kao glavne uzročnike poražavajućeg stanja u Lici početkom 21. stoljeća. Međutim, u prvom redu valja istaknuti odraz prirodne krške osnove Like na oblike tradicionalnoga gospodarenja prostorom u kombinaciji s povijesnim okolnostima i uvjetima izrazitog bipolariziranog razvoja zemlje sredinom 20. stoljeća.

Krš je primarni element Like i čini njezinu glavnu prirodnu osnovu. Zbog svojih je specifičnih prirodnih karakteristika imao, i još uvijek ima, presudan utjecaj na sva zbivanja u Lici. Krš¹ je životna "pozornica" Ličanima, stoga zavređuje poseban osvrt.

S geološkog stajališta krš je specifičan oblik reljefa na kamenoj, karbonatnoj površini, oblikovan dugotrajnim disolucijskim djelovanjem oborinske i protočne vode, te sa svojtvenim pejzažnim, geomorfološkim, hidrološkim, vegetacijskim, florističkim i faunističkim značajkama objedinjuje mnogobrojne posebnosti Hrvatske i predstavlja važan ekološki sustav, koji u odnosu na sveukupnu je-

1 Lika nije jedino krško područje u Hrvatskoj. Krš je zapravo osobitost njezina prostora, jer čini više od 50% ukupnog teritorija Hrvatske. To je cijelo područje južno od Grada Karlovca, koje obuhvaća planinski sustav Dinarida. Gledajući s regionalnog stajališta, krš obuhvaća područja Gorskog kotara, Istre, Like, Hrvatskog primorja, čitavu Dalmaciju i sve hrvatske otoke (osim Suska, Jabuke i Brusnika).

dinstvenost i prirodnu očuvanost čini trajnu vrijednost ne samo u nacionalnim nego također u europskim i svjetskim razmjerima.

Tradicionalno se na krš gledalo kao na prostor smanjenih i ograničenih proizvodnih mogućnosti. Takve su tradicijske značajke agrarne pasivnosti krškog podneblja u odnosu na ostale dijelove Republike Hrvatske, posebno Panonsko-peripanonsku regiju, predodredile Liku kao izrazito emigracijski prostor. To su okolnosti zbog kojih je potrebno preispitivati vrijednosti i prevrednovati resursne osnove u funkciji gospodarsko-demografske revitalizacije Like, a da bi ojačala prostorno-funkcionalna integracija zemlje kao cjeline.

Uzimajući u obzir u svijetu jedinstvena prirodna bogatstva i resurse kojima Lika obiluje, u prvom redu znatne zalihe čiste i pitke podzemne vode, šumska prostranstva, ali i cjelokupan krajolik s brojnim zaštićenim područjima (nacionalnim parkovima Plitvička jezera, Sjeverni Velebit i Paklenica, Parkom prirode Velebit i ostalim izdvojenim područjima s određenim stupnjem zaštite) te kulturnom baštinom, Lika se izdvaja kao atraktivan, ali ipak gospodarski nedovoljno valoriziran prostor.

Valja posebno istaknuti da je područje Like zbog prirodnih karakteristika tipičnog krškog podneblja, vrlo osjetljivo na antropogeni utjecaj. Stoga se svi zahvati u prostoru, a u skladu s općom i urgentnom potrebom gospodarsko-demografske obnove Like, moraju staviti u odnose održivosti kako posljedice razvoja ne bi narušile ekološki integritet i visok stupanj očuvanosti prirode. Stoga je jasno da svi programi gospodarske i infrastrukturne revitalizacije krškog područja moraju biti utemeljeni na visokom stupnju primjene znanstvenih i stručnih spoznaja o dinamičkom funkcioniranju i osobitostima krških ekoloških sustava. Interdisciplinarni pristup problematici na kršu je nužan te postoji potreba za formiranje multidisciplinarnog visoko stručnog tima koji bi pokrivajući najšira područja interesa, osmišljavao i u konačnici ostvarivao razvojno-istraživačke programe i projekte. Upravo su nastojanja u tom smjeru institucionalizirana kroz Centar za krš.

Javnu ustanovu Centar za krš sa sjedištem u Gospiću osnovala je Vlada Republike Hrvatske 2005. godine s osnovnom namjerom da koordinira i povezuje te provodi sinergiju mnogih visokoškolskih, znanstveno-istraživačkih ustanova na programskom polju. Namjera je ostvariti organiziran i domišljen razvitak, provesti istraživanja i zaštititi cjelokupno hrvatsko krško područje.

U sklopu programske djelatnosti Centra za krš predloženo je više programa i projekata. Ovom prigodom po-

seбно skrećemo pozornost na dva programa, jer su između ostaloga tematski usmjerena razvoju, očuvanju i njegovanju posebnosti ruralnog i ekološkog identiteta Like. To su Program razvoja ekološkog ovčarstva i kozarstva na krškim područjima te projekt Održivo upravljanje vodama u dijelu sliva rijeke Une u Hrvatskoj.

Ovčarstvo je oduvijek bilo jedna od najvažnijih gospodarskih djelatnosti ruralnih dijelova Like, a lička janjetina postala je svojevrsna gastronomska zaštićena marka. Stoga se uzgoj ličke janjetine, kao tradicijske privredne grane, nastoji njegovati, ali i proširivati dodatnim sadržajima. U tome se Centar za krš aktivno uključio, te je u suradnji s Veleučilištem "Marko Marulić" u Kninu predložio Program razvoja ekološkog ovčarstva i kozarstva na krškim područjima. Taj opsežno zamišljen program kao glavne ciljeve imao bi intenzivirati proizvodnju janjetine i jaretine sa znakom hrvatskog ekološkog proizvoda, te ostvarivati uvjete za očuvanje tradicionalnog načina proizvodnje janjetine u Hrvatskoj. Valja posebno istaknuti da bi način proizvodnje utemeljen na ekološkim načelima rezultirao ne samo finalnim ekoproizvodom, nego i razvojem održive, ekološke i socijalno prihvatljive gospodarske djelatnosti, koja bi ruralnom stanovništvu osiguravala opravdane prihode i pravo na izvornost. Program je zamišljen kao primjer na koji način se primjenom najsuvremenijih znanja i tehnologija o ekološki održivim sustavima proizvodnje, te neprestanim stručnim promatranjem uzgoja tradicionalni način proizvodnje ličke janjetine može pokazati višestruko korisnim i ekonomski opravdanim.

Lika je, već je spomenuto, nadaleko poznata po znatnim zalihama čiste i pitke vode, ali također po jednom od najljepših i najznakovitijih nacionalnih parkova u Europi – Plitvičkim jezerima. Veliki broj zainteresiranih zna da područje Plitvičkih jezera najvećim dijelom pripada slivu rijeke Korane. Međutim, tek rijetki znaju da je isto područje djelomično i u slivu rijeke Une. Stoga je pravilna zaštita i održivo upravljanje slivom Une nužno želi li se trajno očuvati i adekvatno zaštititi biser Like – Plitvička jezera.

Vodni sustav Une s izrazitim vodoopskrbnim i turističkim potencijalom zaslužuje poseban odnos, skrb i prije svega primjerenu zaštitu utemeljenu na znanstvenim i stručnim spoznajama. Stoga su istraživanja predviđena projektom Održivo upravljanje vodama u dijelu sliva rijeke Une u Hrvatskoj, predstavljenog u Centru za krš, primarno usmjerena: zaštititi vodnih resursa, prvenstveno podzemnih voda da bi se spriječio unos onečišćenja u krške vodonošnike i da bi se održavali ekološki prihvatljivi uvjeti za razvoj biosfere.

Nastojanja Centra za krš, u pogledu ruralnog razvoja te zaštite prirodne i resursne osnove Like, svakako su jedan od doprinosa očuvanju bogate prirodne i tradicijske baštine, te razvoju identiteta Like kao ekološke jezgre Hrvatske. Centar za krš je važna institucija jer se njegov rad temelji na interdisciplinarnom i sustavnom pristupu. Interdisciplinarnost se ostvaruje kroz Mrežu za krš, jedno od ustrojstvenih tijela Centra, koja je važna znanstveno-stručna karika u vrednovanju prirodne krške osnove. Prilozi Centra za krš razvoju identiteta Like kao ekološke jezgre Hrvatske isključivo se temelje na znanstveno-stručnoj prosudbi.

LITERATURA

- PEJNOVIĆ, D. (2004), "Lika: Demographic Development under Peripheral Conditions", *Hrvatski geografski glasnik* (66/2), 23-46.
- Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2002.* (2002), Državni zavod za statistiku, Zagreb.
- Zbornik *Hrvatski krš i gospodarski razvoj – programi i projekti* (2007), Gospić.
- Inicijativa za osnivanje Instituta za krš (2004), LSŽ, Gospić.
- BOŽIČEVIĆ, S. (1992.), *Fenomen krš*, Školska knjiga, Zagreb.

ULOGA CENTRA ZA KRŠ U RAZVOJU IDENTITETA LIKE

Ključne riječi: krš, Centar za krš, identitet Like, održiv razvoj, zaštita okoliša.

Centar za krš mlada je institucija sa sjedištem u Gospiću a oslanja se na stoljetnu tradiciju promicanja hrvatskog krškog područja i svoj radni uzor nalazi u djelovanju brojnih neumornih istraživača: biologa, geologa, kemičara, speleologa, geografa, hidrogeologa i drugih zaljubljenika u krški krajolik.

Centar za krš je nastao da bi pridonio suvremenim djelatnostima donoseći sinergiju i promišljajući o kršu kao cjelini koju u današnje doba valja razvijati i čuvati na načelima održivog razvoja.

Stoga je Centar za krš institucija od zasebne važnosti za Liku u kojoj ima svoje središte i u kojoj će svojim radom moći stvoriti gospodarski razvojno i inovativno ozračje te produbiti svijest o ugroženosti krških područja na antropogeni utjecaj.

Posebnu pozornost valja posvetiti projektima koji se bave istraživanjem kojima je svrha zaštita i promocija vrlo vrijednih prirodnih resursa kojima je Lika bogata i za koje se može slobodno reći da čine njezin identitet, a to su šume i voda.

Naši prvi projekti su: Ruralni razvoj hrvatskog krškog područja, Gospodarenje u zaštićenim prostorima prirode hrvatskog krškog područja, Ekoovčarstvo, Gospodarenje otpadom u hrvatskom krškom području, Vode krškog područja te posebno važan projekt Poduzetničko zborište. Pozivamo potencijalne korisnike rezultata projekata, pa i ličke poduzetnike, da ih prihvate.

Specifična ranjivost krša zahtijeva poseban i stručan pristup te potrebu da se sve gospodarske, i ostale aktivnosti revitalizacije (komunalne, infrastrukturne, izgradnja prometnica, odlagališta otpada i dr.) na kršu provode kako bi se na primjeren način, uz trend gospodarskog rasta, očuvao i ekološki integritet te prirodna specifičnost krškog područja.

THE ROLE OF THE CENTRE FOR KARST IN THE DEVELOPMENT OF THE LIKA IDENTITY

Keywords: karst, Centre for Karst, Lika identity, sustainable development, environmental protection.

The Centre for Karst is a young institution based in Gospić continuing the centuries-long tradition of the Croatian karst area promotion that models its work on the work of numerous relentless researchers: biologists, geologists, chemists, speleologists, geographers, hydrologists and other karst landscape devotees.

The Centre for Karst was established to contribute to the contemporary activities by adding synergy and seeing the karst as a whole, the development and preservation of which should today be based on the sustainable development principles.

Therefore the Centre is of special importance for Lika where it is seated, and where it will be able to create a favourable climate for the economic development and innovation, and deepen awareness of the threat of the anthropogenic influence to karst areas.

Special attention should be given to projects concerning research aimed at protecting and promoting very valuable natural resources of Lika, the forests and waters, of which we can freely say the Lika identity consists of.

Our first projects are: Rural development of the Croatian karst area, Management of the protected natural sites of the Croatian karst area, Eko sheep farming, Waste management in the Croatian karst area, Karst area waters, and an especially important project 'Gospodarsko zborište' ('Economic Assembly') where we invite potential users of project results, including Lika entrepreneurs, to use them and to launch their economic enterprises.

Specific vulnerability of the Croatian karst area calls for a special and professional approach, and for taking heed of sustainability when conducting any economic or other revitalisation activities (utilities, infrastructure, road construction, waste disposal, etc) in the karst area, in order to preserve ecological integrity and specific natural characteristics of the karst area simultaneously with the economic development.